

XV. kolokvium mladých jazykovedcov

Katedry slovenského jazyka a literatúry PdF a FHV UMB v Banskej Bystrici v spolupráci so Slovenskou jazykovednou spoločnosťou pri SAV a Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV v Bratislave zorganizovali v dňoch 7. – 9. 12. 2005 v Tajove jubilejný pätnásty ročník podujatia, ktoré ponúklo mladým lingvistom priestor na prezentáciu a vzájomnú diskusiu.

V sekcii A patrilo úvod príspevkom z frazeológie. *Dana Baláková* (FiF KU v Ružomberku) sa venovala tvarovej stránke somatických frazém, *Ewa Szkudlarek-Śmiechowicz* (Poľsko) modifikáciám frazeologizmov v súčasnej poľskej poézii. Málo frakventovaný vzťah paremiológie a štylistiky priblížila *Darina Auxová* (FiF UKF v Nitre).

Na dynamiku jazyka sa sústredila *Jana Bakošová* (FiF UK v Bratislave), ktorá opísala výskum o potrebnosti nových výrazov v jazyku, *Michaela Wickleinová* (PdF UK v Bratislave) priblížila niektoré dynamické tendencie v slovtvorbe s ohľadom na univerbizáciu a multiverbizáciu a *Eva Schwarzová* (FiF UMB v Banskej Bystrici) hovorila o dynamických javoch v odbornej terminológii. *Anna Tkáčiková* (FHAPV PU v Prešove) vo svojom príspevku analyzovala vybrané lexikálne jednotky. *Ján Bauko* (FSS UKF v Nitre) opísal prezývky v systéme antroponým a *Michal Jozefovič* (PdF UK Bratislava) živé mená žiakov. *Terézia Kolková* (FiF KU v Ružomberku) preskúmala lexiku a syntax klišéovitého úradníckeho jazyka, tzv. eurospeaku, a dospela k záveru, že ide o súčasť komplexného javu, spôsobujúceho odcudzenie občanov a úradníkov EÚ.

Príspevok *Petry Jesenskej* (FHV UMB v Banskej Bystrici) o inovácii a demokratizácii v jazyku s ohľadom na anglicizmy otvoril blok kontaktovej lingvistiky a translitológie, ktorý bol tento rok rozsiahly. Výskum lexikálnych germanizmov v slovenčine opísal *Sándor János Tóth* (Maďarsko) a v češtine *Tamás Tölgyesi* (Maďarsko). *Monika Banášová* (FiF UCM v Trnave) sa zaoberala možnosťami prekladu nemeckých modálnych sloviac do slovenčiny v diele H. Bölla, *Michal Dvorecký* (FiF UKF v Nitre) sa sústredil na problémy pri preklade odborného textu do nemčiny, a to textu z oblasti archeológie.

O spôsoboch tvorenia ruských logoným sme sa dozvedeli v príspevku *Vlastimila Pulčára* (FiF UKF v Nitre), o podobách onymie v preklade, o (ne)adekvátnosti prekladu vlastných mien hovorila *Natália Savčáková* (FiF UKF v Nitre) a *Ol'ga Petrová*

(Rusko) priblížila módu používania neologizmov v ruštine, čo so sebou prináša akýsi „slobodný jazyk nových čias“, a porovnala to so situáciou v slovenčine. *Monika Zá-zrivcová* (FHV UMB v Banskej Bystrici) analyzovala motivováciu a arbitrárnosť pri prevzatých slovách z francúzštiny, a to z oblastí textilnej terminológie. Starofrancúzštiny sa venovala *Dorota Vasilišinová* (JÚLŠ SAV v Bratislave), konkrétne išlo o sémantickú interpretáciu laudatív v starofrancúzskych hrdinských spevoch z 12. storočia a ich preklad, pri ktorom treba brať do úvahy polysémantický charakter laudatív.

Originálnymi textami sa zaoberal *Jan Chovanec* (FiF MU v Brne) – porovnával jazyk varovných nápisov na cigaretových výrobkoch v češtine a v slovenčine a skonštatoval prevahu informatívnych foriem nad imperatívnymi a uprednostňovanie vizualizácie.

Pozornosť mladých lingvistov sa sústredila aj na médiá. Vo svojich príspevkoch sa jazykovému prejavu v televíznom spravodajstve venovali dve účastníčky z Poľska – *Katarzyna Jachimowska* a *Katarzyna Janicka Sitkowska*. *Barbora Smrčková* (ÚJČ v Prahe) predstavila pragmalingvistický pohľad na súčasné ženské časopisy so zameraním na nadväzovanie a udržiavanie komunikácie. Využitie architextuality v reklame opísala (a zároveň dokumentovala na množstve reklám) *Radka Čapková* (PdF UK v Prahe), pričom dominovali odkazy na televízne relácie a filmy. O tom, že nárečie sa môže zachovávať a rozvíjať aj vďaka bežnej komunikácii na internete, podala na dialekte z Valaška dôkaz *Hana Goláňová* (ÚJČ AV v Prahe).

Dialektologický blok priniesol príspevky o nárečiach viacerých nárečových oblastí. *Katarína Žeňuchová* (Slavistický ústav SAV v Bratislave) predstavila dialektologický materiál z prelomu 19. a 20. storočia z hľadiska interdisciplinárnych výskumov slavistickej folkloristiky. *Viera Kováčová* (FiF KU v Ružomberku) priblížila doterajší stav a perspektívy ďalšieho výskumu sotáckych dialektov severovýchodného Zemplína, *Tomáš Bánik* (FiF UKF v Nitre) opísal elipsu v nárečiach breznianskeho regiónu.

Spoločnou témou ďalších príspevkov bola jazyková situácia menšín. Na slovensko-srbský bilingvizmus vo Vojvodine sa zamerala *Zuzana Týrová* (Srbsko a Čierna Hora). Zdôraznila jeho závislosť od komunikačnej potreby a individuálneho rozhodnutia hovoriaceho. *Anna Snidová* (Srbsko a Čierna Hora) sa sústredila na publicistický štýl, konkrétne na interferenciu slovenčiny a srbčiny v slovenských časopisoch vo Vojvodine. *Rujanca Gaidos* (Rumunsko) opísala slovenčinu v komunikačných aktivitách slovenských žiakov v Rumunsku v cirkevnom a nešpecifikovanom kontexte, pričom dominovala slovenčina v modlitbách, no v závislosti od podmienok, v akých modlitba prebieha. Vzájomné porozumenie medzi českými, poľskými a slovenskými krajanmi v Rumunsku na základe svojho výskumu charakterizovala *Štěpánka Litecká* (USaVS KU v Prahe). Na doteraz nepreskúmanú jazykovú situáciu moravských Chorvátov poukázal *Andrej Novik* (USaVS KU v Prahe). *Tünde Tuška* (Maďarsko) zhrnula

výsledky rozsiahleho sociolingvistického výskumu, ktorého cieľom bolo sledovať menšinové a väčšinové jazykovými stereotypy komlôšskych Slovákov a ich predsudky. *Marcel Olšiak* (FiF UKF v Nitre) priblížil projekt zameraný na prípravu ortoepickej nahrávky pre Slovákov žijúcich v Maďarsku.

Význam jazykového vzdelávania vo výchovno-vzdelávacom procese zdôraznila vo svojom vystúpení *Anna Gálisová* (PdF UMB v Banskej Bystrici). *Lucia Hudecová* (PdF UMB v Banskej Bystrici) predstavila netradičné metódy v jazykovom vyučovaní a *Alexandra Hrivnová* (FiF UMB v Banskej Bystrici) opísala vyučovanie slovenského jazyka v nárečovom prostredí. *Stanislava Zajacová* (FiF PU v Prešove) sa sústredila na reč detí predškolského veku a sledovala formovanie komunikačného registra v rolových hrách s možnosťou použitia maňušiek.

Pohľad do histórie jazyka ponúkli tri príspevky. *Šárka Tůmová* (PdF UK v Prahe) analyzovala Pelclovu Mluvnici ako základ českej gramatiky. Problematikou interpretácie prednesu písomných záznamov kázní 19. storočia sa zaoberal *Lubomír Rendár* (PdF TU v Trnave). *Alena Novotná* (PdF UK v Prahe) sa vo svojom vystúpení sústredila na výučbu syntaxe češtiny na mešťanských školách v rokoch 1918 – 1945.

Piatok patril v sekcii A hydronymii, motivácii názvov vôd v jednotlivých povodiach. *Alexandra Gerlaková* (PdF UMB v Banskej Bystrici) opísala hydronymiu povodia Torysy a *Andrej Závodný* (PdF TU v Trnave) hydronymiu slovenských prítokov Moravy. *Juraj Hladký* (PdF TU v Trnave) pripomenul aktuálny projekt slovenskej onomastiky – Hydronymia Slovaciae, ktorý opísal v monografii Spracovanie hydronymie Slovenska J. Krško. *Jaromír Krško* (FHV UMB v Banskej Bystrici) hovoril o vplyve slovenského, maďarského, nemeckého a valašského etnika na hydronymiu povodia Hrona. *Mária Beláková* (PdF TU v Trnave) prezentovala vlastné mená z praslovančiny, zachované v ojkonymii, toponymii (aj hydronymii) západného Slovenska.

V sekcii B ako prvý v poradí priblížil kľúčové momenty svojej štúdie *Marián Macho* (FiF UKF v Nitre). Vo svojej práci prináša analýzu jazykovo-štylistických a logických prostriedkov argumentácie v kázniah. Podobné východisko mala práca *Jozefa Maculáka* (PdF TU v Trnave), ktorý upresnil pravopisnú rozkolísanosť v náboženskej a cirkevnej terminológii na základe rešpektovania systémovosti slovenského jazyka. S dôrazom na rovnocenné zaradenie náboženského štýlu medzi ostatné funkčné štýly slovenčiny viedla *Katarína Pancáková* (FHAPV v Prešove) polemiku „Náboženská komunikácia verzus náboženský štýl“. *Peter Kosmály* (PdF TU v Trnave) štúdiom persuzívnych a rečníckych prvkov v publicistických prejavoch Daniela Licharda upozornil na jazykové a grafické prostriedky ovplyvnené kazateľskou činnosťou tvorcu prejavov.

Do oblasti komparačného výskumu patrí príspevok *Sypilly Daković* (Poľsko), ktorá skúmaním citoslovieč v jazyku poľskom, srbskom, chorvátskom a ruskom naznačila ďalšie východiská pre psycholingvistický, etnolingvistický výskum a teóriu

komunikácie. Rovnaký metodologický postup uplatnila *Lidia Pešinová* (Poľsko), ktorá na základe dvoch ideálnych modelov, t. j. morfolologickej a lexikálnej kategórie, vymedzila problém dokonavosti a nedokonavosti v jazykovej praxi niekoľkých spisovných slovanských jazykov. Z konfrontačnej gramatiky spisovnej slovenčiny a bieloruštiny zaujala *Janu Juskovú* (FiF PU v Prešove) morfológická rovina, a to predovšetkým deklinácia substantív.

Historická gramatika mala na kolokviu takisto svoje zastúpenie. *Katja Brankačkec* (FiF UK v Prahe) sledovala v hornolužických novinách J. B. Dejky (1809) syntetické préteritum. Jej výskum (o. i.) ukázal nedostatočné odlíšenie aoristu od historického prézenta. Na cirkevnoslovanských evanjeliách ruskej redakcie analyzovala *Katarzyna Nowakowska* (Poľsko) prefixovanú a neprefixovanú podobu dokonavého a nedokonavého vidu. Výskum kancionálov zo staropoľského a stredopoľského obdobia realizovala *Johana Mielczarek* (Poľsko) v príspevku zameranom na vybrané syntaktické problémy v kancionáloch zo 17. storočia. Názor „Prečo nie je migračno-integračná teória migračno-integračná“ odôvodnil vo svojom príspevku *Martin Pukanec* (JÚLŠ SAV v Bratislave), ktorý za slabinu tejto teórie považuje využívanie neúplných poznatkov iných vedných disciplín. „Porovnanie vývinu substantívnych deklinácií v slovenskom a slovinskom jazyku“ skúmala *Ol'ga Ružičková* (FiF UK v Bratislave) na podobnostiach a odlišnostiach v súčasných vzoroch, ktoré sa vyvinuli zo spoločných praslovanských kmeňov. O živote a diele Juachima F. Karského referovala *Ivana Džundová* (FiF PU v Prešove), ktorá zdôraznila jeho prínos do areálového a etnografického výskumu Bieloruska, bieloruskej literárnej vedy a lingvistiky. Na Dmytrija Čyževskeho a Pražský lingvistický krúžok sa vo svojom vedeckom prejave sústredila reprezentantka ukrajinskej lingvistiky *Oxana Blashkiv* (PdF UMB v Banskej Bystrici).

Didaktický aspekt slovenčiny prezentovala *Jana Kováčová* (FiF KU v Ružomberku) v príspevku „Komunikatívnosť v jazykovom vyučovaní“, kde upozornila na tri hlavné úlohy slovenčiny v škole, a *Katarína Harčarová* (PdF UMB v Banskej Bystrici), ktorá priblížila „Odraz modernizácie vyučovania slovenského jazyka v novej generácii učebníc pre druhý stupeň ZŠ“. V príspevku „Štandardizácia úrovni ovládania slovenského jazyka I. a II.“ oboznámili *Janka Píšová a Jana Patinková* (FiF UCM v Trnave) poslucháčov s pripravovanými štandardmi. Na základe rôznych typov psychologických testov informovala *Ruženka Šimoniová-Černáková* (Srbsko a Čierna Hora) o možnostiach preverovania jazykovej kompetencie v nematerinskom jazyku u slovenských žiakov žijúcich v Srbsku. Sociolingvistický výskum realizovala *Daša Soviková* na niektorých dynamických prejavoch v deklinácii substantív u maturantov gymnázia v Banskej Bystrici a Námestove.

V ďalšom bloku *Martin Ološtiak* (FiF PU v Prešove) upozornil na možnosti elektronického spracovania anglických vlastných mien v slovenčine. *Lucia Gianitsová-Ološtiaková* (FiF UCM v Trnave) prezentovala možnosti spracovania sloven-

skej morfológie vo forme elektronického slovníka. O spolupráci SNK a lexikografie pri riešení valenčného spracovania slovík hovorila *Martina Ivanová* (FiF PU v Prešove), ktorá upozornila na prípad neadekvátnej konštrukcie so „sa“. Na báze slovných tvarov, morfolologickej, analytickej a tektogramatickej roviny predstavil *Ján Štěpánek* (MF UK v Prahe) „Pražský závislostný korpus – PDT 2.0“. Toto východisko mal aj lexikografický opis frazém v elektronickej databáze, na ktorý sa zameril v príspevku *Ladislav Janovec* (ÚJČ AV v Prahe). Metodológiu SNK, vytvorenie korpusu PRINT2 a snahu o vyváženú korpusu priblížil *Róbert Sabo* (FiF UK v Bratislave) v prezentácii „Terminológia v Slovenskom národnom korpuse“.

S prípravou a uskutočnením projektu morfológického analyzátoru, ktorý má ako počítačový program multifunkčné využitie, oboznámila *Agáta Karčová* (JÚLŠ SAV v Bratislave) v príspevku „Využitie Levenstheinových edit-operácií pre tvorbu vzorov slovenských lexém“. Otázku, aký je „Vplyv formantu sa/si na zmenu intencijnej hodnoty slovesa“, si položila *Monika Franková* (PdF UK v Bratislave), ktorá objasnila dva morfológické javy: modifikáciu slovesného deja a zmenu intencie. „Vyčlenenie lexikalizovaných spojení pomocou štylistických nástrojov“ viedlo *Danielu Majchrákovú* (JÚLŠ SAV v Bratislave) k vytvoreniu typov spojení podľa miery ustálenosti a príslušnosti k istej štýlovej vrstve. *Markéta Pytlíková* (ÚJČ AV v Prahe) si pripravila prezentáciu „Huh? aneb Chatbot a přirozený jazyk“, v ktorej medzi jazykom hry (prevažne angličtinou) a spisovnou češtinou pozorovala odlišnosti vo flexii, aktuálnom vetnom členení a zisťovacích otázkach. Jazyková spoločenská hra scrabble, podľa ktorej nesie názov príspevok *Kataríny Gajdošovej* (JÚLŠ v Bratislave) „Scrabble – hravo i ...“, vychádza z českého portálu. U nás sú jeho pravidlá určené Spolkom slovenského scrabble.

Konferenčné stretnutia mali aj interdisciplinárne presahy. V týchto intenciách predstavila pomerne rozkolísaný žáner editoriálu *Alžbeta Kalamárová* (FHV UMB v Banskej Bystrici), ktorá poukázala na prvky expresívnosti, markantnosti, sily výrazu a sociatívnosti, charakteristické pre Bzdúchov editoriálny text. *Katarína Vilčeková* (FiF KU v Ružomberku) sa venovala vymedzeniu základných kompozičných prvkov cestopisnej prózy. Otázku použitia citoslovieč pri interpretácii smútku a radosti v emocionálnom zafarbení poézie Janka Silana si kládla *Edita Príhodová* (FiF KU v Ružomberku). Na rozhraní štylistiky a literatúry objasnila *Jana Juhásová* (FiF KU v Ružomberku) metaforický názov „Šípová Ruženka“, pod ktorým sa skrýva „zakliaty“ žáner beletrizovanej modlitby v slovenskej genológii.

Prejavy publicistických tendencií v próze L. Ťažkého, ktorú *Ján Šveda* (FHV UMB v Banskej Bystrici) chápe ako beletrizovanú reportáž, nespočívajú len v enumeratívnej faktov. Z tvorby R. Slobodu oslovila *Zuzanu Ištvánfyovú* (FHV UMB v Banskej Bystrici) poviedka Čierna farba radosti, v ktorej dĺžka vety je príznakom autorského zámeru vyjadriť skôr vlastné reflexie, ako vyrozprávať pútavý sujet. *Ivana Bosíková* (FHV UMB v Banskej Bystrici) vo svojom príspevku „Emocionálna

sugestívnosť Švantnerovho výrazu“ pripomenula psychologickú zvláštnosť, ktorá v dielach tohto tvorcu vyplýva zo striedania fiktívneho a reálneho rozprávača. Predmetom výskumu *Henriety Stankovičovej* (FiF UCM v Trnave) sa stali jazykové zmeny v troch podobách románu „Hmly na úsvite“. Poetikou knižiek ľudového čítania staršej a novšej proveniencie sa zaoberala *Martina Kubealaková* (FHV UMB v Banskej Bystrici), ktorá uvádzala výrazy importované cez cudzokrajné redakcie. V atmosfére myšlienky „dieťa ako geniálny lingvista“ smerovali interpretačné sondy *Márie Strieškovej* (FiF UKF v Nitre) do zvukovej a sémantickej aktualizácie riekankových frazém v Rúfusovej tvorbe. Podľa *Ireny Fukovej* (ÚJČ AV v Prahe) amplifikácia synonym v staročeských kázniach slúži nielen ako estetický faktor, ale má funkciu zjednodušiť vnímanie. Základné znaky českých kalendárov uvádza *Hana Sobalíková* (ÚJČ AV v Prahe) v príspevku „České cisiojány aneb kolikátého dnes máme?“ *Natália Ďurníková* (FiF UMB v Banskej Bystrici) odhaľuje „záhadu“ jazyka v diele „Wie die tiere“ od Wolfa Haasa. Prítomnosť autora v autobiografickom diele J. Kalinčiaka a J. Záborského skúmal *Ján Jariabka* (FiF UKF v Nitre) prostredníctvom prejavov expresivity a faktografickosti ako znakov textovej modalít.

Prierezom funkcií formantov v jednotlivých jazykových rovinách a ich charakteristikou v poľskej lingvistike sa venovala *Iwona Kaproń-Charzyńska* (Poľsko), ktorá uviedla deriváciu syntaktickú, lexikálnu a lexikálno-syntaktickú. Na podmienovacie kontextové významy vyjadrené prídavným menom poukázala *Malgorzata Uran* (Poľsko). O prehľad a systematizáciu súčasného stavu a perspektív výskumu modálnosti v slovenskej a českej lingvistike sa pokúsila *Katarína Pekariková* (FiF UKF v Nitre), ktorá naznačila ďalšie možnosti výskumu v oblasti textovej modálnosti. Autorka témy „Konštrukcia viet v slovenských zákonoch“ *Eva Čulenová* (Ústav vedy a výskumu UMB v Banskej Bystrici) vychádza vo svojom bádani z tézy, že vety v zákonoch sú postavené na základe logiky, a preto syntaktická analýza týchto textov je rovnako ako analýza umelých jazykov logická. *Jana Miškovská* (FiF UMB v Banskej Bystrici) odvodila „Špecifiká prekladu environmentálnych textov z nemeckého jazyka do jazyka slovenského“ z charakteristických znakov scenárov s environmentálnou tematikou, ktoré majú didaktickú funkciu.

Príspevky budú publikované v zborníku *Varia XV*. Na rokovaní zaznelo mnoho podnetných myšlienok, rozsah správy nám však neumožňuje priblížiť ich podrobnejšie. Chceme sa v mene všetkých účastníkov poďakovať organizátorom konferencie za vytvorenie príjemnej pracovnej atmosféry a priateľských neformálnych chvíľ, medzi ktoré patrí napríklad zorganizovanie výletu do predvianočnej Banskej Bystrice. Na tomto mieste zostáva popriať veľa šťastia nasledujúcemu XVI. ročníku medzinárodného kolokvia mladých jazykovedcov.

Katarína Pekariková – Marcel Olšiak